

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 338.2

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-2.42>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНА-ЄС ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЗОТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ

Дешко Людмила Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного
публічного права
(Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна)

Галай Вікторія Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного
публічного права
(Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна)

Альонкін Олексій Анатолійович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного
публічного права
(Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна)

Буличева Наталія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного
публічного права
(Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна)

Дерунець Наталія Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
міжнародного публічного права
(Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна)

У статті здійснено аналіз та окреслено проблеми правового урегулювання питань модернізації газотранспортної системи України, забезпечення якості і безпеки транзиту газу до країн Європи в рамках партнерства і співробітництва України з Європейським Союзом в енергетичній та газотранзитній сфері. Акцентовано увагу на одному з важливих початкових етапів співробітництва України з Європейським Союзом у сфері енергетики - підписанні Меморандуму про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі від 1 грудня 2005 року та підставі для підписання такого меморандуму - Україна була ключовою транзитною країною у постачанні вуглеводнів до країн ЄС, 40% імпортованого ЄС природного газу постачалося газотранспортною мережею України. Визначено роль ратифікованої Верховною Радою України та Європейським Парламентом 16 вересня 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Підкреслено, що це дозволило розпочати тимчасове застосування відповідних положень Угоди про асоціацію. Акцентовано увагу на оновленні стратегічного партнерства в сфері енергетики ЄС з Україною відповідно до Стратегії ЄС із створення Енергетичного Союзу від 25 лютого 2015 року. Сформульовано основні пріоритетні напрями стратегічного партнерства та співробітництва України і Європейського Союзу щодо модернізації української газотранспортної системи, які потребують удосконалення та урегулювання: 1) забезпечення прозорого законодавчого процесу та відкритість і доступність інформації щодо реконструкції газотранспортної системи України; 2) дотримання міжнародних стандартів публічних закупівель, охорони природи, безпеки експлуатації системи; 3) реконструкція окремих частин газотранспортної системи за умови заключення довгострокових контрактів транзиту газу через територію України; 4) забезпечення належних механізмів контролю та нагляду за виконанням робіт з реконструкції системи із залученням іноземних експертів; 5) фінансування із залученням іноземних інвестицій за умови удосконалення вітчизняного законодавства та дотримання міжнародних стандартів щодо сучасних енергоощадних технологій.

Ключові слова: напрями, стратегічне партнерство, співробітництво, газотранспортна система, Україна, Європейський Союз.

LEGAL ASPECTS AND PRIORITY AREAS OF THE UKRAINE-EU STRATEGIC PARTNERSHIP ON THE MODERNIZATION OF THE UKRAINIAN GAS TRANSPORTATION SYSTEM

Deshko Liudmyla Mykolaivna,
Doctor of Law, Professor,
Head of the Department
of International Public Law
(Kyiv National University of Trade
and Economics, Kyiv, Ukraine)

Halai Viktoriia Oleksandrivna,
Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Public Law
(Kyiv National University of Trade
and Economics, Kyiv, Ukraine)

Alonkin Oleksii Anatoliiovych,
Doctor of Law,
Associate Professor at the Department
of International Public Law
(Kyiv National University of Trade
and Economics, Kyiv, Ukraine)

Bulycheva Nataliia Anatoliivna,
Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Public Law
(Kyiv National University of Trade
and Economics, Kyiv, Ukraine)

Derunets Nataliia Oleksandrivna,
Candidate of Law,
Senior Lecturer at the Department
of International Public Law
(Kyiv National University of Trade
and Economics, Kyiv, Ukraine)

The article analyzes and outlines the problems of legal regulation of the issues of modernization of the gas transmission system of Ukraine, quality assurance and safety of gas transit to European countries within the framework of partnership and cooperation of Ukraine with the European Union in the field of energy and gas transit. Attention is drawn to one of the important initial stages of Ukraine's cooperation with the European Union in the field of energy - the signing of the Memorandum of Understanding on cooperation in the energy sector of December 1, 2005 and the basis for signing such a memorandum - Ukraine was a key transit country in the EU 40% of imported EU natural gas was supplied by Ukraine's gas transmission network. The role of the Association Agreement between Ukraine and the EU ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine and the European Parliament on September 16, 2014 has been determined. It was emphasized that this allowed provisional application of the relevant provisions of the Association Agreement. Attention is drawn to the renewal of the EU's Strategic Energy Partnership with Ukraine in line with the EU Energy Union Strategy of 25 February 2015. The main priority directions of strategic partnership and cooperation of Ukraine and the European Union on modernization of the Ukrainian gas transportation system have been formulated, which need improvement and regulation: 1) ensuring a transparent legislative process and openness and accessibility of information regarding the reconstruction of the gas transmission system of Ukraine; 2) observance of international standards of public procurement, nature protection, safety of operation of the system; 3) reconstruction of individual parts of the gas transmission system, subject to the conclusion of long-term gas transit contracts through the territory of Ukraine; 4) ensuring proper mechanisms for control and supervision of the system reconstruction works with the involvement of foreign experts; 5) financing with attraction of foreign investments, subject to improvement of national legislation and adherence to international standards on modern energy-saving technologies.

Key words: directions, strategic partnership, cooperation, gas transportation system, Ukraine, European Union.

Постановка проблеми. Сьогодні серед пріоритетів перспективної співпраці України та Європейського Союзу залишається інтеграція України [14-18] до енергетичного, в першу чергу газового ринку ЄС. З огляду на важливість газового транзиту українською територією для забезпечення безперебійного отримання його споживачами, Європейський Союз та Україна пройшли довгий шлях урегулювання правових питань транзиту та забезпечення його якості і безпеки.

Водночас, питання, яке сьогодні залишається актуальним та відкритим для урегулювання сторін-партнерів у рамках міжнародної співпраці – це забезпечення модернізації газотранспортної системи України, що дозволить покращити надання транзитних послуг газопостачання до країн ЄС, бо попри укладення низки необхідних міжнародних договорів та виділення коштів, проблема належного транзиту територією України залишається не вирішеною.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження актуальних проблем правового забезпечення транзиту газу територією України, міжнародної співпраці Україна-ЄС, безпеки експлуатації вітчизняної газотранспортної системи здійснювали О.В. Бикова, Л.М. Борщ, В.І. Дорошкевич, М.О. Кизим, В.М., Матвієнко, В.В. Мухін, В. Обух, М. Пригула, Т.І. Салашенко, А. М. Федутенко, О.Т. Чернова та ін.

Мета статті – визначення основних пріоритетних напрямів стратегічного партнерства та співробітництва України і Європейського Союзу щодо модернізації української газотранспортної системи.

Виклад основного матеріалу. Одним з важливих початкових етапів співробітництва України з Європейським Союзом (далі – ЄС) у сфері енергетики стало підписання Меморандуму про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі від 1 грудня 2005 року [1]. Підставою для підписання такого меморандуму стало те, що Україна була ключовою транзитною країною у постачанні вуглеводнів до країн ЄС, причому 40% імпортованого ЄС природного газу постачалося газотранспортною мережею України.

Через декілька років, спільною заявою на міжнародній конференції ЄС-Україна щодо модернізації української газотранзитної системи України [2] було запропоновано розробку Мастер-плану модернізації газотранзитної системи України, до якого включили:

- 1) визначення економічно обґрунтованих проектів для покращення технічної ефективності системи та впливу на навколишнє середовище;
- 2) запровадження сучасних технологій для підвищення пропускнуєї спроможності системи;
- 3) забезпечення незалежності оператора газотранзитної системи України;
- 4) забезпечення відповідно до міжнародних фінансових стандартів і практик прозорості та відкритості, а також контролю за використанням коштів, призначених для модернізації Української газотранзитної системи;
- 5) забезпечення оприлюднення оператором газотранспортної системи інформації щодо тарифних розрахунків, їх методології та структури;
- 6) дотримання міжнародних правил проведення закупівель, а також найвищих стандартів щодо охорони природи, управління, охорони здоров'я та безпеки і соціального захисту;
- 7) здійснення нагляду за виконанням робіт з модернізації газотранзитної системи України тощо.

На думку О.Т. Чернової, в результаті вдалої модернізації газотранспортної системи Україна знизить свої затрати на експлуатацію трубопроводів і збільшить прибуток від транзиту, підвищить ефективність та рентабельність маршрутів транзиту газу,

знизить негативний вплив на навколишнє середовище, а Європа на вигідних умовах отримає надійного партнера з поставок енергоресурсів [3, с. 79, 82].

Актуальність дотримання напрямів надійності транспортування природного газу країнам-імпортерам, впровадження сучасних технологій та зменшення негативного впливу на довкілля описувала у своєму дослідженні В.І. Дорошкевич [4, с. 325], зауважуючи, що невиконання цих завдань сьогодні пов'язане з недосконалістю законодавчої бази, виникненням корупційних ризиків тощо.

На виконання плану модернізації, в кінці 2009 року було розроблено Концепцію розвитку, модернізації і переоснащення газотранспортної системи України на 2009-2015 роки [5], згідно якої було розроблено основні напрями модернізації:

1) системний аналіз технічного стану газотранспортної системи України;

2) розроблення та здійснення комплексу технічних і організаційних заходів, до яких включили: модернізацію та реконструкцію компресорних станцій; реконструкцію та капітальний ремонт магістральних газопроводів, реконструкцію і технічне переоснащення газовимірювальних та газорозподільних станцій, реконструкцію підземних сховищ газу.

16 вересня 2014 р. Угода про асоціацію між Україною та ЄС була ратифікована Верховною Радою України та Європейським Парламентом, що дозволило розпочати тимчасове застосування відповідних положень Угоди про асоціацію [6, с. 1, 32]. Зокрема, інтеграція енергетичних ринків поставила перед Україною завдання щодо реалізації наступних заходів:

1) продовження реформи ціноутворення на газ;

2) забезпечення повної сплати за постачання газу;

3) продовження співпраці з Міжнародними фінансовими організаціями у напрямку повної імплементації Спільної декларації за результатами інвестиційної конференції з питань відновлення та модернізації газотранспортної системи України від 23 березня 2009 року;

4) реструктуризації НАК «Нафтогаз України», що перебуває у власності держави.

Оновлення стратегічного партнерства в сфері енергетики ЄС з Україною, відповідно до Стратегії ЄС із створення Енергетичного Союзу від 25 лютого 2015 року [7] стало підставою для підписання оновленого Меморандуму у 2016 році про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії.

Аналізуючи положення меморандуму 2016 року [8], зазначимо, що він охопив різні сфери, серед яких вагомою стала інтеграція ринків електроенергії та газу. Серед напрямів реалізації меморандуму в частині модернізації газотранзитної системи, акцент зроблено на:

1) усуненні регуляторних бар'єрів для полегшення транскордонних потоків газу;

2) забезпеченні недискримінаційного доступу до інфраструктури та джерел природного газу;

3) створенні газового хабу на території України, продовжуючи процес необхідного відокремлення у відповідності до положень Третього енергетичного пакету;

4) відокремленні діяльності з транспортування природного газу (діяльності оператора ГТС) від видобутку і постачання природного газу (unbundling decision) по відношенню до НАК «Нафтогаз України»;

5) адаптації законодавства України до вимог та норм чинного права ЄС, стандартів щодо розроблення, планування та експлуатації газових мереж у рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства;

6) дотриманні стандартів надання інформації споживачам, оброблення скарг та врегулювання суперечок, що виникають на ринку природного газу;

7) співпраці між регуляторами у галузі енергетики та операторами мереж, зокрема Європейської мережі системних операторів постачання природного газу (ENTSO-G).

Виходячи з можливості втрати Україною статусу провідного транзитера російського газу до ЄС, необхідно зосередитись на розвитку українського хабу, що потребує повного відокремлення постачальників газу від управління інфраструктурою, прозорий законодавчий процес з залученням учасників ринку, а також доступність та об'єктивність інформації [9].

Ще одним важливим напрямом співпраці Україна – ЄС щодо модернізації газотранспортної інфраструктури України є забезпечення енергетичної безпеки.

Запровадження спільних проєктів з ЄС дозволяє залишити контроль над національною газотранспортною системою, спрямовувати кошти на її модернізацію відповідно до європейських стандартів [4, с. 326].

Як зазначає В.В. Мухін [10, с. 56], для забезпечення енергетичної безпеки в сфері модернізації мереж країнами ЄС визначено розвиток системи мережі підземних сховищ газу, а створення механізму раннього попередження енергетичних криз шляхом синхронізації газотранспортних систем країн ЄС та України оптимізує використання потужностей системи для забезпечення спотової торгівлі газом у країнах Західної та Центральної Європи.

Необхідність у модернізації та реконструкції підтверджується статистичними показниками, зокрема, близько 30 % газопроводів і понад 60 % комунікацій газотранспортної системи відпрацювали амортизаційний термін (побудовані в 60-70 роках минулого століття), а кожний третій агрегат відпрацював свій моторесурс. Близько 70 % газопроводів України відпрацювали понад 20 років [3, с. 78].

Сьогодні, у рамках реалізації напряму щодо планування та експлуатації газових мереж у рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства і відповідності міжнародним стандартам якості та експлуатації вітчизняних газових мереж, виконується план розвитку газотранспортної системи України 2018-2027 рр., яка забезпечує транзит природного газу до Західної та Центральної Європи.

На реалізацію цього проєкту [11] було передбачено інвестиції в розмірі 6 млрд грн на 2018 рік. Ще 19,5 млрд грн планується інвестувати в 2019 – 2020 роки та 34,5 млрд грн – протягом 2021 – 2027 років. За напрямами фінансування на 10 років передбачено: 22,8 млрд грн – на газопроводи, 14,7 млрд грн – компресорні станції, 14 млрд грн – газорозподільчі станції, 5,8 млрд грн – закупівлю техніки і обладнання, 2,7 млрд грн – інші об'єкти виробничого призначення. До 2027 року планується реалізація наступних напрямів розвитку газотранспортної системи України:

1) реконструкція та модернізація 7 магістральних газопроводів, що дасть змогу забезпечувати повне виконання всіх контрактних зобов'язань перед внутрішніми та зовнішніми замовниками та оптимізувати витрати газу на експлуатацію інфраструктури;

2) реконструкція та модернізація 6 компресорних станцій і технічного обладнання, що посилить надійність, економічність і екологічність їхньої експлуатації за рахунок впровадження ресурсозберігаючих технологій;

3) реконструкція газорозподільчих та газовимірювальних станцій у відповідності з вимогами міждержавних стандартів з використанням сучасних технологій.

Водночас, за результатами останнього міжнародного аудиту щодо відповідності світовим стандартам української газотранспортної системи [12], було зауважено, що попри належну експлуатацію, виявлено недостатню ефективність роботи системи через відсутність її повної модернізації. Це підтверджується тим, що термін амортизації майже третини українських газопроводів спливає і заміни чи повної модернізації потребує більшість із понад 70 вітчизняних компресорних станцій.

Неефективність шляхів реконструкції газотранспортної системи без впровадження енергоощадних ефективних технологій доводив М. Притула [13, с. 315], пояснюючи це необхідністю у оптимальному використанні наявних матеріальних та фінансових затрат для функціонування газотранспортної системи У країни.

Також вагомим фактором неналежного забезпечення шляхів модернізації є перешкоди політичного характеру та відсутність належного фінансування, довгострокових перспектив, тобто факту збереження транзиту через українську територію, якими будуть обсяги прокачування і внутрішні потреби.

Щодо вирішення проблеми фінансування модернізації, то В.І. Дорошкевич пропонує шляхи створення позабюджетного цільового інвестиційного фонду модернізації газотранспортної системи [4, с. 326].

Проте, на нашу думку, такий спосіб можливий лише за умови виконання інших завдань модернізації, які на сьогоднішній день, дивлячись на статистику, не виконуються належним чином пропри виділене державне фінансування і є причиною не привабливості для достатньої кількості іноземних інвестицій.

Отже, основними пріоритетними напрямками стратегічного партнерства та співробітництва України і Європейського Союзу щодо модернізації української газотранспортної системи, які потребують удосконалення та урегулювання, можна назвати:

- 1) забезпечення прозорого законодавчого процесу та відкритість і доступність інформації щодо реконструкції газотранспортної системи України;
- 2) дотримання міжнародних стандартів публічних закупівель, охорони природи, безпеки експлуатації системи;
- 3) реконструкція окремих частин газотранспортної системи за умови заключення довгострокових контрактів транзиту газу через територію України;
- 4) забезпечення належних механізмів контролю та нагляду за виконанням робіт з реконструкції системи із залученням іноземних експертів;
- 5) фінансування із залученням іноземних інвестицій за умови удосконалення вітчизняного законодавства та дотримання міжнародних стандартів щодо сучасних енергоощадних технологій.

Список використаних джерел:

1. Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі від 1 грудня 2005 р. / *Офіційний вісник України*. 2006. № 13. Ст. 453.
2. Спільна заява (Спільна ЄС - Україна міжнародна конференція щодо модернізації газотранзитної системи України) від 23 березня 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_989.
3. Чернова О.Т. Газотранспортна системи України: модернізація та переоснащення. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*. 2015. № 1. С. 77-82.
4. Дорошкевич В.І. Газотранспортна система України як складова безпеки національного господарства. «*Молодий вчений*» («*Young Scientist*»). № 10 (62). 2018. С. 325-330.
5. Концепція розвитку, модернізації і переоснащення газотранспортної системи України на 2009-2015 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2009 р. №1417-р. / *Офіційний вісник України*. 2009 р. № 93. Ст.76.
6. Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. 50 с. URL: https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/evroitegraciina_dijalnist/UA_15-1%20final.pdf
7. Енергетика. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/1/2652-energy>.

8. Меморандум про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії від 25 листопада 2016 р. / *Офіційний вісник України*. 2017 р. № 80. Ст. 603.
9. Створення Енергетичного союзу ЄС: перспективи для ринку газу України. URL: http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/konkys_stud/ES/1_1.pdf
10. Мухін В.В. Газотранспортна система України як фактор енергетичної безпеки країн Європи. *Економіка і прогнозування*. 2014. № 2. С.49-61.
11. План розвитку ГТС України на 2018 – 2027 рр. URL: <http://utg.ua/utg/media/news/2018/09/plan-rozvytku-gts-ukrany-na-2018-2027-posylyt-nadiinist-gnuchkist-ta-finansovu-efektyvnist.html>
12. Обух В. Українська ГТС: масштаби вражають, стан – “бажає кращого”. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2630576-ukrainska-gts-masstabi-vrazaut-stan-bazae-krasogo.html>
13. Притула М. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Комп'ютерні науки та інформаційні технології*. 2016. № 843. С. 308-316.
14. Дешко Л.М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій. Ужгород, 2016. 486 с.
15. Deshko L., Yatsko T.P. International legal regulation of the cooperation of countries in the sphere of mineral resources management. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 3. С. 383-387.
16. Право Європейського Союзу: навч. посібник, 5-те вид. / За заг. ред. Р.А. Петрова. К.: Істина, 2013. 376 с.
17. Deshko L. *European Standards of Human Rights: Course book*. Donetsk: Modern Printing (Suchasny Drook), 2013. 142 p.
18. Deshko L. *Ukraine's implementation of obligations for governing the environment according to international treaties and Agreement on Association with the European Union* / Виконання Україною міжнародних зобов'язань з охорони довкілля крізь призму Угоди про асоціацію з Європейським Союзом : матер. міжнар. наук.-практич. конф. (м. Київ, 22 квітня 2019 року). Київ : ВГО «Українська асоціація міжнародного права», 2019. Р. 42-44.